

Πρόσβαση σε δικηγόρο σαν μέσο πρόληψης της κακομεταχείρισης

*Απόσπασμα από τη 21^η Γενική Έκθεση,
δημοσιεύθηκε το 2011*

18. Η δυνατότητα για τους κρατούμενους να έχουν πρόσβαση σε δικηγόρο είναι ένας θεμελιώδης μηχανισμός προστασίας κατά της κακομεταχείρισης. Η ύπαρξη αυτής της δυνατότητας θα έχει αποθαρρυντική επίδραση σε αυτούς που έχουν την προθεση να τους κακομεταχειριστούν. Επιπλέον, ένας δικηγόρος είναι σε καλή θέση να λάβει κατάλληλα μέτρα εάν προκύψει κακομεταχείριση.

19. Για να είναι εντελώς αποτελεσματικό, το δικαίωμα πρόσβασης σε δικηγόρο θα πρέπει να διασφαλίζεται από την αρχή της στέρησης της ελευθερίας του ατόμου¹. Πραγματικά, η ΕΠΒ έχει επανειλημμένα βρει ότι η περίοδος αμέσως μετά τη στέρηση της ελευθερίας είναι εκείνη κατά την οποία ο κίνδυνος εκφοβισμού και σωματικής κακομεταχείρισης είναι μεγαλύτερος. Επιπλέον, το δικαίωμα πρόσβασης σε δικηγόρο θα πρέπει να ισχύει από τη στιγμή της στέρησης της ελευθερίας, ανεξάρτητα από την ακριβή νομική κατάσταση του εν λόγω ατόμου. Πιο συγκεκριμένα, η απόλαυση του δικαιώματος δεν θα πρέπει να εξαρτάται από το αν το άτομο έχει επίσημα δηλωθεί ότι θεωρείται «ύποπτο». Παραδείγματος χάρη, σύμφωνα με μερικά νομικά συστήματα της Ευρώπης, άτομα μπορεί να υποχρεούνται να παρευρεθούν – και να παραμείνουν – σε μια εγκατάσταση επιβολής του νόμου για ορισμένο χρονικό διάστημα με την ιδιότητα του «μάρτυρα» ή για «ενημερωτικές συζητήσεις». Η ΕΠΒ ξέρει από πείρα ότι τα εν λόγω άτομα μπορεί να διατρέχουν σοβαρό κίνδυνο κακομεταχείρισης.

20. Το δικαίωμα πρόσβασης σε δικηγόρο θα πρέπει να απολαμβάνουν όλοι όσοι στερούνται της ελευθερίας τους, ανεξάρτητα από το πόσο «ήσσονος σημασίας» είναι το αδίκημα για το οποίο είναι ύποπτοι. Σε πολυάριθμες χώρες που επισκέφθηκε η ΕΠΒ, τα άτομα μπορεί να στερηθούν της ελευθερίας τους για αρκετές βδομάδες για τα επονομαζόμενα «διοικητικά» αδικήματα. Η επιτροπή δεν μπορεί να βρει καμία δικαιολογία για τη στέρηση του δικαιώματος πρόσβασης σε δικηγόρο, των εν λόγω ατόμων. Επιπλέον, η Επιτροπή έχει συχνά συναντήσει την πρακτική άτομα τα οποία στην πραγματικότητα είναι ύποπτα εγκληματικής ενέργειας να κρατούνται επίσημα σε σχέση με διοικητικό αδίκημα, ώστε να αποφευχθεί η εφαρμογή μηχανισμών προστασίας που ισχύουν για ύποπτους εγκληματικής ενέργειας. Ο αποκλεισμός ορισμένων αδικημάτων από το δικαίωμα πρόσβασης σε δικηγόρο αναπόφευκτα δημιουργεί τον κίνδυνο να αναπτυχθούν τέτοιου είδους κενά.

¹ Φυσικά ανάλογα με τις περιστάσεις της εν λόγω υπόθεσης, το δικαίωμα πρόσβασης σε δικηγόρο μπορεί να αρχίσει να ισχύει σε ακόμα προγενέστερο στάδιο.

21. Με τον ίδιο τρόπο, το δικαίωμα πρόσβασης σε δικηγόρο θα πρέπει να ισχύει, ανεξάρτητα από το πόσο «σοβαρό» είναι το αδίκημα για το οποίο είναι ύποπτος ο κρατούμενος. Πράγματι, άτομα που είναι ύποπτα για ιδιαίτερα σοβαρά αδικήματα, μπορεί να είναι μεταξύ εκείνων που διατρέχουν το μεγαλύτερο κίνδυνο κακομεταχείρισης και συνεπώς να έχουν τη μεγαλύτερη ανάγκη πρόσβασης σε δικηγόρο. Συνεπώς, η ΕΠΒ αντιτίθεται σε μέτρα που παρέχουν τη συστηματική άρνηση, για μια δεδομένη περίοδο, πρόσβασης σε δικηγόρο για κρατούμενους που είναι ύποπτοι για ορισμένες κατηγορίες αδικημάτων (π.χ. αδικήματα σύμφωνα με τη νομοθεσία κατά της τρομοκρατίας). Η ερώτηση για το αν οι περιορισμοί του δικαιώματος πρόσβασης σε δικηγόρο θα πρέπει να αξιολογούνται κατά περίπτωση, δεν προσδιορίζεται από την κατηγορία του εν λόγω αδικήματος.²

22. Η ΕΠΒ αναγνωρίζει πλήρως ότι μπορεί κατ' εξαίρεση να είναι απαραίτητη η καθυστέρηση για ορισμένο χρονικό διάστημα της πρόσβασης ενός κρατουμένου σε δικηγόρο της επιλογής του. Ωστόσο, αυτό δεν θα πρέπει να έχει σαν αποτέλεσμα την ολοκληρωτική άρνηση του δικαιώματος πρόσβασης σε δικηγόρο κατά την εν λόγω περίοδο. Σε τέτοιες περιπτώσεις, πρόσβαση σε άλλο, ανεξάρτητο δικηγόρο που μπορεί να τυγχάνει εμπιστοσύνης να μη βάλει σε κίνδυνο τα νόμιμα συμφέροντα της έρευνας θα πρέπει να οργανωθεί. Είναι απόλυτα εφικτό να γίνουν ικανοποιητικές διευθετήσεις εκ των προτέρων για τέτοιου είδους κατάσταση, σε συνεννόηση με τον τοπικό Δικηγορικό Σύλλογο.

23. Το δικαίωμα πρόσβασης σε δικηγόρο κατά τη διάρκεια της κρατησης από τις αστυνομικές αρχές πρέπει να περιλαμβάνει το δικαίωμα του κρατουμένου να τον συναντήσει και να συζητήσει μαζί του ιδιαιτέρως. Δεδομένου ότι θεωρείται σαν προστατευτικό μέτρο κατά της κακομεταχείρισης (σαν ξεχωριστό μέσο εξασφάλισης δίκαιης δίκης), είναι προφανώς απαραίτητο για τον δικηγόρο να βρίσκεται σε άμεση φυσική παρουσία με τον κρατούμενο. Αυτός είναι ο μόνος τρόπος να μπορεί να κάνει μια ακριβή αξιολόγηση της φυσικής και ψυχολογικής κατάστασης του εν λόγω ατόμου. Παρομοίως, αν η συνάντηση με το δικηγόρο δεν λαμβάνει χώρα ιδιαιτέρως, ο κρατούμενος μπορεί κάλλιστα να μη νιώθει ελεύθερος να αποκαλύψει τον τρόπο με τον οποίο τον μεταχειρίζονται. Μόλις γίνει αποδεκτό ότι κατ' εξαίρεση ο εν λόγω δικηγόρος μπορεί να μην είναι ένας δικηγόρος που επελέγη από τον κρατουμένο, αλλά αντίθετα ένας δικηγόρος που επελέγη κατόπιν εκ των προτέρων συμφωνημένης διαδικασίας, η ΕΠΒ δεν βλέπει κάποια ανάγκη παρέκκλισης από την εμπιστευτικότητα μεταξύ του δικηγόρου και του εν λόγω ατόμου.

24. Το δικαίωμα πρόσβασης σε δικηγόρο θα πρέπει επίσης να περιλαμβάνει το δικαίωμα της παρουσίας δικηγόρου κατά τις ανακρίσεις που πραγματοποιούνται από την αστυνομία και ο δικηγόρος θα πρέπει να μπορεί να παρέμβει κατά τη διάρκεια της ανάκρισης. Φυσικά, αυτό δεν θα πρέπει να εμποδίσει την αστυνομία να ξεκινήσει αμέσως την ανάκριση ενός κρατουμένου ο οποίος έχει ασκήσει το δικαίωμα πρόσβασής του σε δικηγόρο, ακόμα και πριν την άφιξη του δικηγόρου, αν αυτό απαιτείται από τον άκρως επείγοντα χαρακτήρα του δεδομένου ζητήματος. Ούτε θα πρέπει να αποκλείεται η αντικατάσταση δικηγόρου που εμποδίζει την αρμόζουσα διεξαγωγή μιας ανάκρισης. Παρόλα αυτά, αν προκύψουν τέτοιες καταστάσεις, η αστυνομία θα πρέπει στη συνέχεια να είναι υπόλογη για τη δράση της.

25. Τέλος, προκειμένου να είναι πλήρως αποτελεσματικό το δικαίωμα πρόσβασης σε δικηγόρο κατά την κρατηση, στην πραγματικότητα, κατάλληλες προβλέψεις πρέπει να υπάρχουν ήδη σε αυτό το αρχικό στάδιο της ποινικής διαδικασίας για άτομα που δεν βρίσκονται σε θέση να πληρώσουν για δικηγόρο.

² Πβλ στην απόφαση του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων στην υπόθεση *Salduz κατά Τουρκίας* (27 Νοεμβρίου 2008), στην οποία το Δικαστήριο αποφάσισε ότι «...το Άρθρο 6§1 [της Ευρωπαϊκής Σύμβασης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου] απαιτεί ότι, κατά κανόνα, η πρόσβαση σε δικηγόρο θα πρέπει να παρέχεται..., εκτός και αν αποδεικνύεται υπό το φως συγκεκριμένων συνθηκών κάθε υπόθεσης ότι υπάρχουν επιτακτικοί λόγοι περιορισμού αυτού το δικαιώματος.» (παράγραφος 55).